

УДК 330.341

Бояринова К.О., к.е.н., доц., доцент кафедри менеджменту Національного технічного університету України "КПІ" (Україна)

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ МЕТОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВАМИ МАШИНОБУДУВАННЯ

У статті розглянуто зарубіжний досвід використання інноваційно орієнтованих методів забезпечення конкурентоспроможності підприємствами машинобудування притаманних країнам Європейського Союзу: наявність авторських прав; ускладнення товарів та послуг; використання торгових марок; метод переваг в часі; використання патентів; створення та використання промислових зразків; забезпечення секретності. Запропоновано поділ розглянутих методів на групи відповідно їх спрямуванню та специфіці використання: інтелектуальні активи, що належать до інтелектуальної власності; традиційне інноваційне оновлення та модернізація продуктів; організаційно-управлінські заходи. Дослідження здійснено за видами економічної діяльності підприємств машинобудування: виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції; виробництво електричного устаткування; виробництво машин і устаткування не віднесених до інших угруповань. Виявлено специфіку використання методів у сучасних умовах та особливості їх використання підприємства з різними видами економічної діяльності.

Ключові слова: інноваційно орієнтовані методи, конкурентоспроможність, підприємства машинобудування, зарубіжний досвід

Рис. 9, літ. 9.

Бояринова К.А.

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИННОВАЦИОННО ОРИЕНТИРОВАННЫХ МЕТОДОВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯМИ МАШИНОСТРОЕНИЯ.

В статье рассмотрены зарубежный опыт использования инновационно ориентированных методов обеспечения конкурентоспособности предприятиями машиностроения присущих странам Европейского Союза: наличие авторских прав; усложнения товаров и услуг; использование торговых марок; метод преимущества во времени; использование патентов; создания и использования промышленных образцов; обеспечение секретности. Предложено разделение рассматриваемых методов на группы соответственно их направлению и специфике использования: интеллектуальные активы, принадлежащие к интеллектуальной собственности; традиционное инновационное обновление и модернизация продуктов; организационно-управленческие мероприятия. Исследование проведено по видам экономической деятельности предприятий машиностроения: производство компьютеров, электронной и оптической продукции; производство электрического оборудования; производство машин и оборудования не отнесенных к другим группам. Выявлена специфика использования методов в современных условиях и особенности их использования предприятиями с разными видами экономической деятельности.

Ключевые слова: инновационно ориентированные методы, конкурентоспособность, предприятия машиностроения, зарубежный опыт.

Boyarunova KO.

FOREIGN EXPERIENCE OF USING INNOVATION ORIENTED METHODS OF ENSURING COMPETITIVENESS OF ENGINEERING ENTERPRISES

The article deals with foreign experience of using innovation oriented methods of ensuring competitiveness of engineering enterprises which are inherent to countries of the European Union: the existence of copyright; complications of goods and services; using of trademarks; method of benefits over time; using of patents; creation and use of industrial designs; ensuring secrecy. There was proposed separation of these methods into groups according to their focus and specificity of using: intellectual assets belonging to intellectual property, traditional innovative renovation and modernization of products, organizational and management measures. The research was conducted by the types of economic activity of engineering enterprises: manufacturing of computers, electronic and optical products; manufacturing of electrical equipment; manufacture of machinery and equipment not classified elsewhere. There was identified the specificity of the methods under current conditions and the features of using them by enterprises with different types of economic activity.

Keywords: innovation oriented methods, competitiveness, engineering enterprises, foreign experience

Постановка проблеми Інноваційний розвиток підприємств машинобудування в країнах ЄС невіддільно пов'язаний з процесами підвищення конкурентоспроможності, що в свою чергу є важелем запуску процесів інноваційного оновлення продукції підприємств машинобудування та їх функціонування загалом. Динамічний розвиток машинобудівної промисловості, а також підприємств суміжних галузей та галузей-споживачів спонукають підприємства до пошуку та використання різних методів забезпечення конкурентоспроможності як традиційних для виробничих підприємств, так і таких, які належать до інтелектуальних активів та організаційно-управлінських заходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішеної проблеми. Питаннями забезпечення та підвищення конкурентоспроможності на інноваційних засадах приділяли увагу вчені: А. О. Демченко [1], Е. В. Кабакова [2], Н. Н. Лебедева [2], О.Н. Потапова [5] та ін., однак в умовах змінності умов господарювання та тенденцій розвитку є доцільним подальше дослідження інноваційно орієнтованих методів ведення конкурентної боротьби підприємствами машинобудування.

Мета наукової статті. Метою статті є розгляд сучасних тенденцій застосування інноваційно орієнтованих методів забезпечення та підвищення конкурентоспроможності підприємств машинобудування Європейського союзу для адаптації їх досвіду на вітчизняних підприємствах.

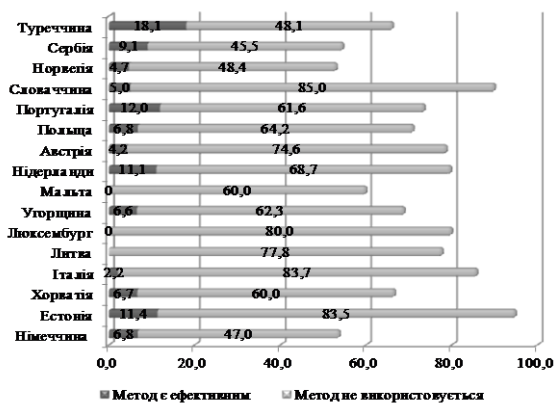
Результати дослідження. Бюро статистики Європейського союзу щорічно проводить дослідження щодо методів, які використовуються підприємствами для забезпечення та підвищення їх конкурентоспроможності. З метою використання та адаптації такого досвіду проаналізуємо методи, які належать до інноваційно орієнтованих: наявність авторських прав; ускладнення товарів та послуг; використання торгових марок; метод переваг в часі; використання патентів; створення та використання промислових зразків; забезпечення секретності.

Дослідження здійснимо у розрізі видів діяльності підприємств машинобудування, розподіливши наведені методи за напрямками:

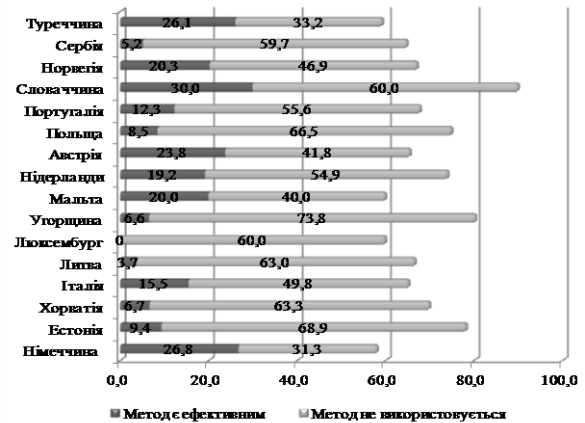
- а) інтелектуальні активи, що належать до інтелектуальної власності:
- *наявність авторських прав.* Авторське право – це правовий термін, що описує права, надані авторам на їх літературні і художні твори (включаючи програмне забезпечення для комп'ютерів) [4].
 - *використання патентів.* Сучасні тенденції конкурування на промислових ринках стимулюють підприємства застосовувати відомі методи конкурентної боротьби у нових форматах. Як зазначає О. Н. Потапова, компанії, які є світовими технологічними лідерами переглядають політику патентування: патенти просто публікуються, стають доступними для усіх, тим самим знецінюють патенти з подібними технологічними рішеннями свої конкурентів, загострюється внутрішньогалузева конкуренція [5];
 - *використання торгових марок.* Торгова марка як і торговий знак в науковій літературі визначається як інтелектуальний актив, що може застосовуватись підприємством у конкурентній боротьбі. Вагомою властивістю цього інтелектуального активу є трансформація з нематеріального активу у актив зі значною вартістю. Перевагами її застосування, у разі документального підтвердження прав власності (отримання офіційних охоронних документів) і прав на використання об'єктів інтелектуальної власності є забезпечення можливості контролю частки ринку та переслідування недобросовісних конкурентів (порушників прав) на законних підставах [6];
- б) традиційне інноваційне оновлення та модернізація продуктів
- *створення та використання промислових зразків.* Відповідно до трактування змісту Всесвітньою організацією інтелектуальної власності – промисловий зразок надає продукту додану вартість, робить продукт привабливим для споживачів і навіть може бути його унікальною особливістю, що сприяє зростанню обсягів продажів, це діловий актив, що може збільшити комерційну цінність компанії та її продукції [7]. У США, промислові зразки охороняються «патентами на дизайн» (design patent) і видаються з 1890 року, у країнах ЄС, промислові зразки охороняються через механізм Community Designs., під дизайном мається на увазі форма, колір, контури, текстури, декоративні елементи, вибір матеріалів виробу [8];
 - *ускладнення товарів та послуг.* Традиційним інноваційно орієнтованим методом забезпечення конкурентних переваг є удосконалення, модернізація та інноваційне оновлення продуктового ряду та номенклатури, що є одним з провідних у застосуванні підприємствами машинобудування;
- в) організаційно-управлінські заходи:
- *метод переваг в часі.* Випередження конкурентів в інноваційному оновленні продуктів та застосування управлінських технологій чи розвитку техніко-технологічної бази має місце у разі застосування результатів НДДКР та модернізації раніше за конкурентів.
 - *забезпечення секретності.* Поряд з інтелектуальними активами підприємствами використовується інтелектуальний капітал, що не має характеру власності: пропозиції працівників, не оформлені раціоналізаторські пропозиції, ноу-хау, комерційна таємниця, що поряд з іншими методами мають вагому цінність як конкурентна перевага.

Насамперед проаналізуємо методи, що використовується для видів діяльності, які в основному за номенклатурою продукції належать до п'ятого технологічного укладу: виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції; виробництво електричного устаткування.

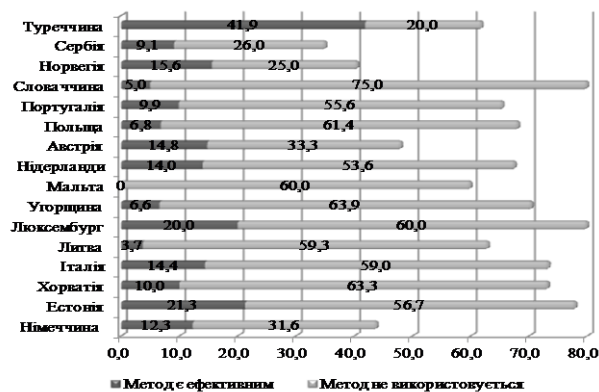
Використання авторських прав як методу конкурентної боротьби за видом діяльності підприємств машинобудування – виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції є не досить популярним (рис.1), хоча і використовується підприємствами у напрямі захисту програмного забезпечення основної продукції. В основному значного рівня використання цей метод досяг в Туреччині, Сербії, Португалії, Литві, Естонії.

а) наявність авторських прав;

б) використання патентів;

в) використання торгових марок

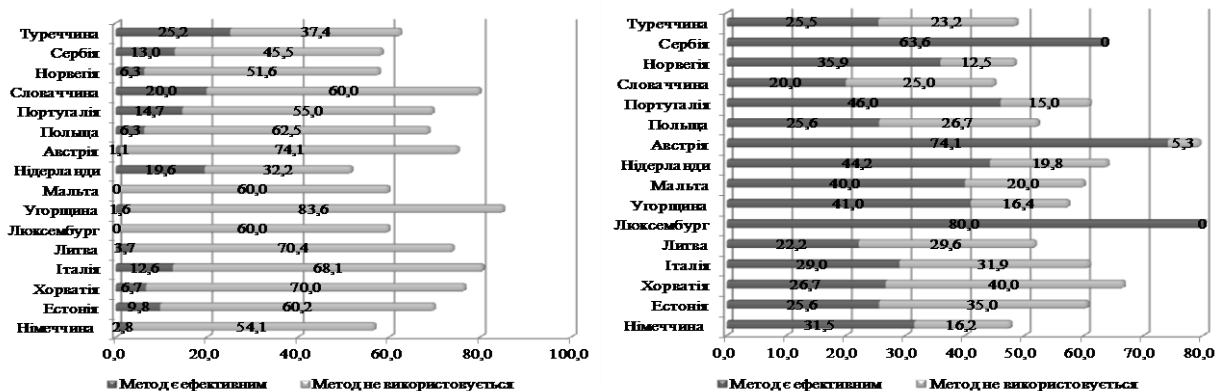
Рис. 1. Метод забезпечення або підвищення конкурентоспроможності підприємств машинобудування, що спеціалізуються на виробництві комп'ютерів, електронної та оптичної продукції – за групою "інтелектуальні активи, що належать до інтелектуальної власності", відсоток підприємств.

Складено за даними [9]

Відмітною ознакою є і те, що за даними видом продуктів за цим методом конкурентні переваги наявні у інших підприємств машинобудування таких країн як США, Японія, Південна Корея.

За групою – традиційне інноваційне оновлення та модернізація продуктів показники згідно досліджуваного виду діяльності підприємств машинобудування розподілились таким чином як наведено на рис. 2.

Ускладнення товарів та послуг є більш популярним серед підприємств як метод ведення конкурентної боротьби. У цьому напрямі серед підприємств Європейського Союзу лідирують підприємства Люксембургу (80%), Сербії (63,6%), Австрії (74,1%). Загалом метод має високий рівень використання як традиційний, що базується на підвищення конкурентних позицій на засадах модернізації та інноваційного оновлення та ускладнення продуктового ряду.

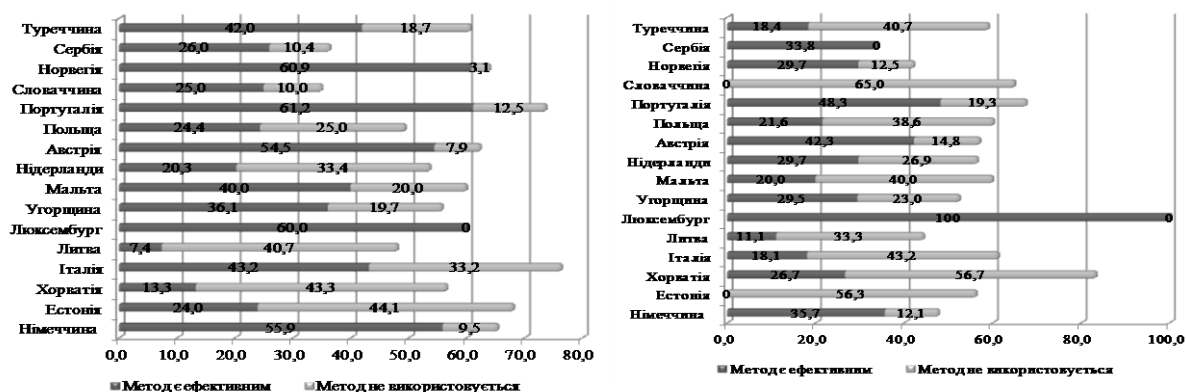

а) створення та використання промислових зразків; б) ускладнення товарів та послуг

Рис. 2. Метод забезпечення або підвищення конкурентоспроможності підприємств машинобудування, що спеціалізуються на виробництві комп'ютерів, електронної та оптичної продукції – за групою "традиційне інноваційне оновлення та модернізація продуктів", відсоток підприємств

Складено за даними [9]

Значної популярності набувають інноваційно орієнтовані організаційно-управлінські заходи. Зокрема, для підприємств, що спеціалізуються на виробництві комп'ютерів, електронної та оптичної продукції вагомим значенням має метод переваг в часі (рис. 3). Такий рівень активності визначається і специфікою продукції і загостренням конкурентної боротьби між підприємствами. Лідуючі позиції щодо використання та розцінювання його як ефективного традиційно займають: Люксембург (60%); Німеччина (55,9%), Австрія (54,5%). Однак, використання цього методу є доступним і для країн, що мають менші можливості фінансування інноваційного розвитку підприємств – Угорщина (36,1%), Норвегія (60,9%), Польща (24,4%), Естонія (24,0%).

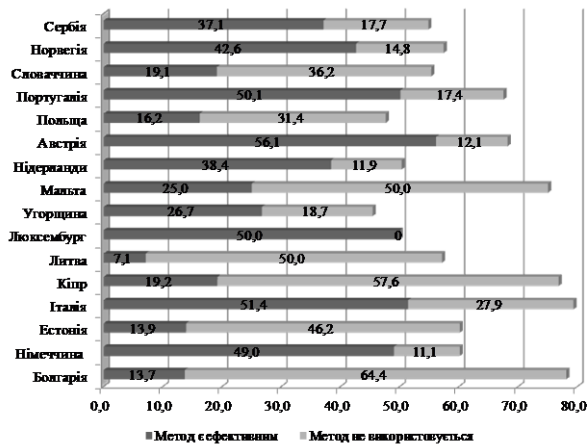
а) метод переваг в часі;

б) забезпечення секретності

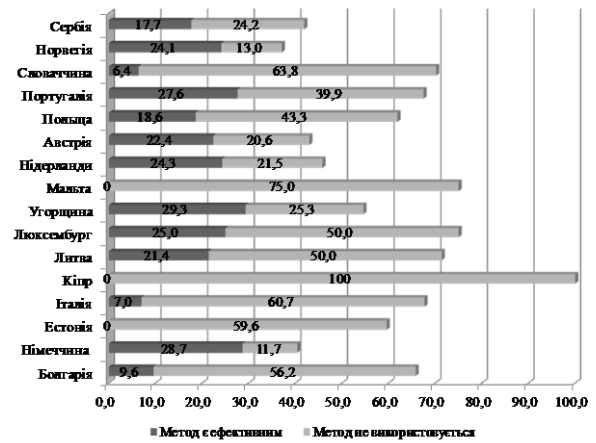
Рис. 3. Метод забезпечення або підвищення конкурентоспроможності підприємств машинобудування, що спеціалізуються на виробництві комп'ютерів, електронної та оптичної продукції – за групою "організаційно-управлінські заходи", відсоток підприємств

Складено за даними [9]

Як і за попереднім методом, серед підприємств машинобудування за видом діяльності – виробництво електричного устаткування, набувають актуальності у використанні організаційно-управлінські заходи, хоча має місце зменшення рівня використання забезпечення секретності (рис. 4).

а) метод переваг в часі;

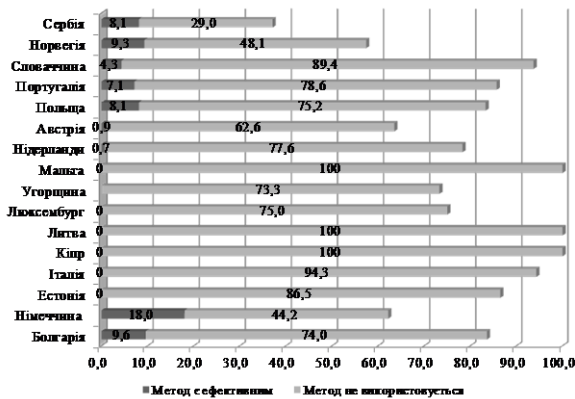

б) забезпечення секретності

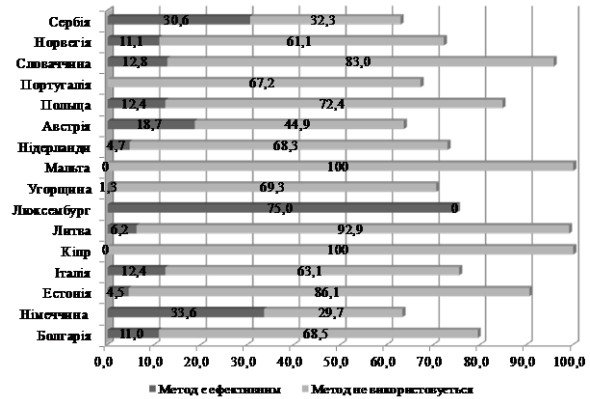
Рис. 4. Метод забезпечення або підвищення конкурентоспроможності підприємств машинобудування, що спеціалізуються на виробництві електричного устаткування – за групою "організаційно-управлінські заходи", відсоток підприємств
Складено за даними [9]

Підприємствами машинобудування за видом діяльності – виробництво електричного устаткування за групою "інтелектуальні активи, що належать до інтелектуальної власності" (рис. 5) серед використовуваних методів найбільшої популярності набуло використання торгових марок, зокрема цей показник за кількістю підприємств є вагомим у Болгарії (20,5%), Люксембурзі (25%), Норвегії (27,8%), Мальті (25%), Німеччині (16,3%), Італії та Сербії – близько 11%. Використання патентів як методу підвищення конкурентоспроможності як і в попередньо досліджуваному виді діяльності підприємств машинобудування застосовується в країнах лідерах в галузі машинобудування.

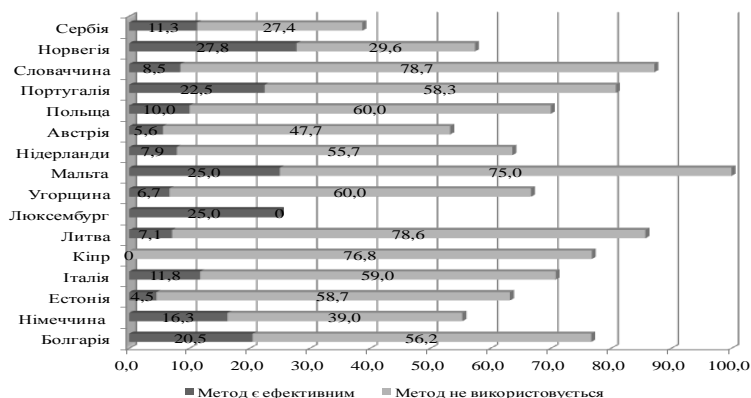
За групою методів – "традиційне оновлення та модернізація продуктів", створення та використання промислових зразків порівняно з ускладненням товарів має менший рівень як ефективний метод підвищення конкурентоспроможності, що у загальному перебуває на рівні 20-40% ефективного використання (рис. 6).

а) наявність авторських прав;

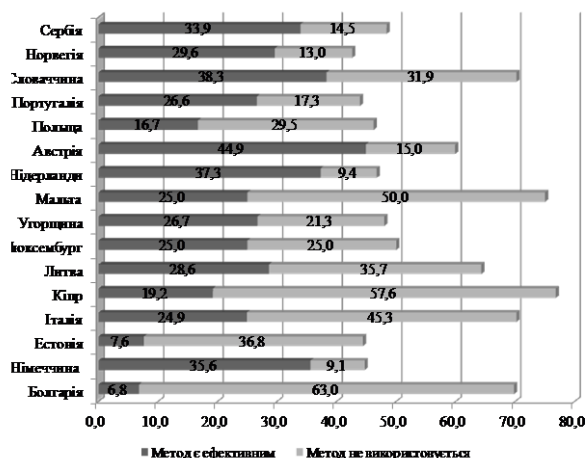
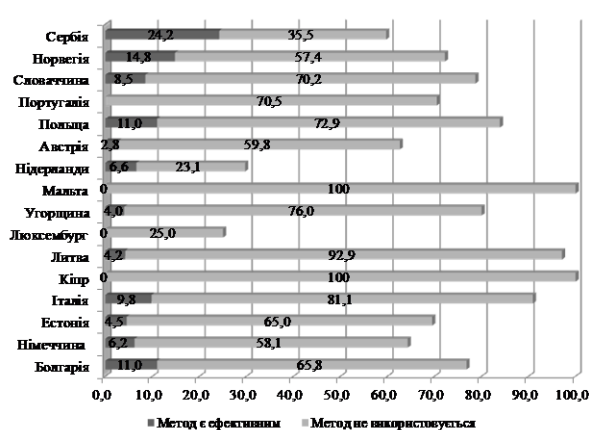
б) використання патентів;

в) використання торгових марок

Рис. 5. Метод забезпечення або підвищення конкурентоспроможності підприємств машинобудування, що спеціалізуються на виробництві електричного устаткування – за групою "інтелектуальні активи, що належать до інтелектуальної власності", відсоток підприємств

Складено за даними [9]

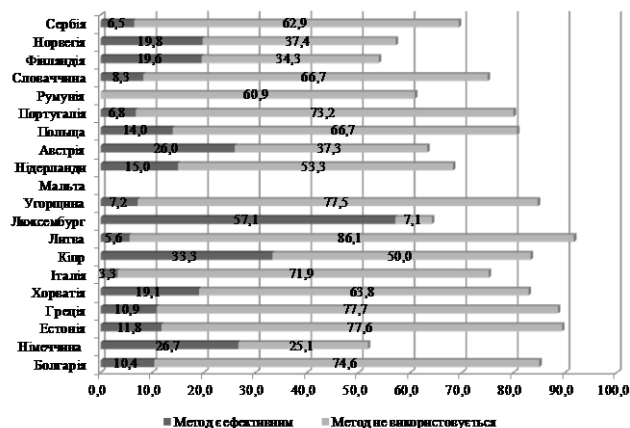
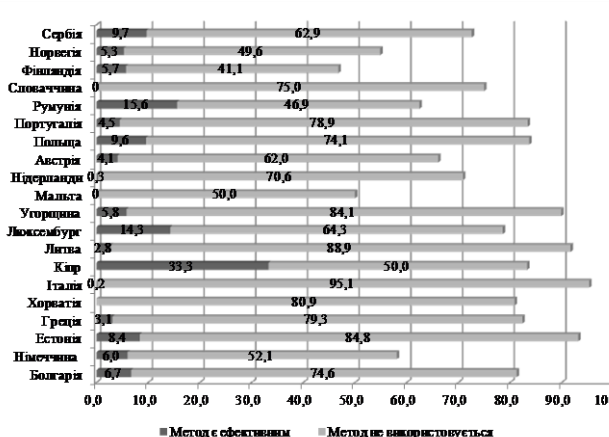
а) створення та використання промислових зразків;

б) ускладнення товарів та послуг

Рис. 6. Метод забезпечення або підвищення конкурентоспроможності підприємств машинобудування, що спеціалізуються на виробництві електричного устаткування – за групою "традиційне інноваційне оновлення та модернізація продуктів", відсоток підприємств

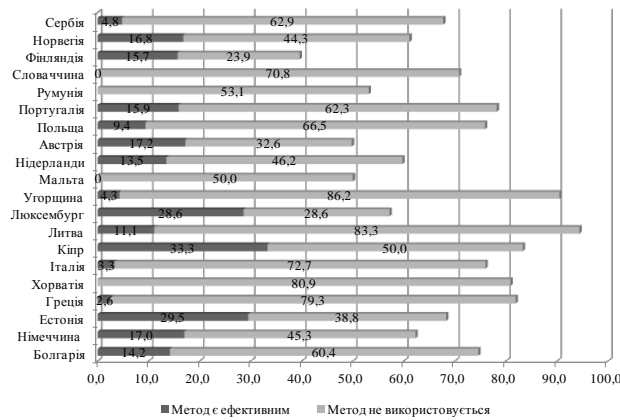
Складено за даними [9]

Підприємства машинобудування, що спеціалізуються на виробництві машин і устаткування не віднесених до інших угруповань у більшості випадків ефективним методом забезпечення та підвищення конкурентоспроможності вважають використання патентів, що обумовлено тривалим існуванням виду діяльності та орієнтацією на пролонгації їх дії для захисту продукції, що належить до четвертого технологічного укладу (рис.7).

а) наявність авторських прав;

б) використання патентів;

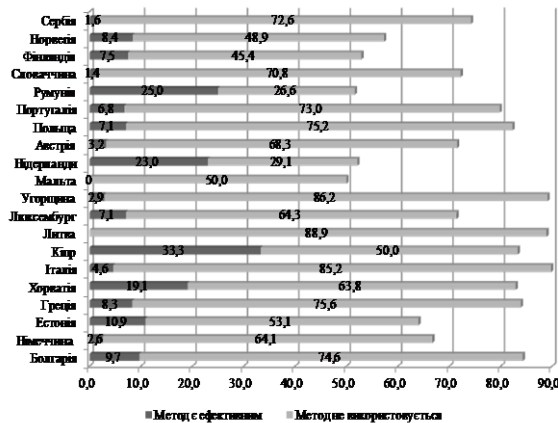

в) використання торгових марок

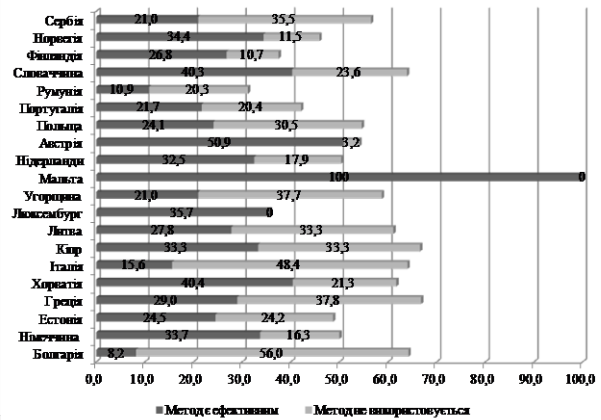
Рис. 7. Метод забезпечення або підвищення конкурентоспроможності підприємств машинобудування, що спеціалізуються на виробництві машин і устаткування не віднесених до інших угруповань – за групою "інтелектуальні активи, що належать до інтелектуальної власності", відсоток підприємств

Складено за даними [9]

Використання промислових зразків як методів підвищення конкурентоспроможності підприємств машинобудування активно не використовується, популярність має метод ускладнення товарів та послуг, що застосовується практично в усіх країнах виробників машин і устаткування не віднесених до інших угруповань (рис. 8).

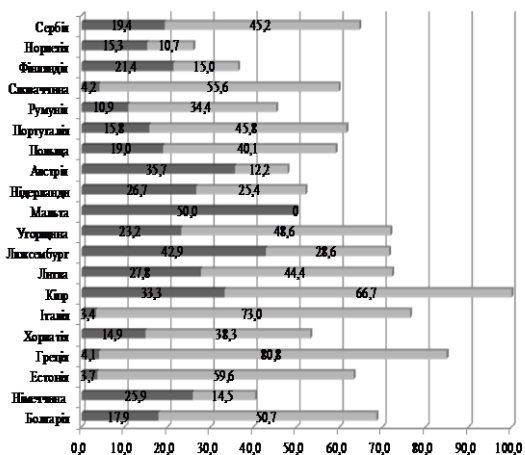
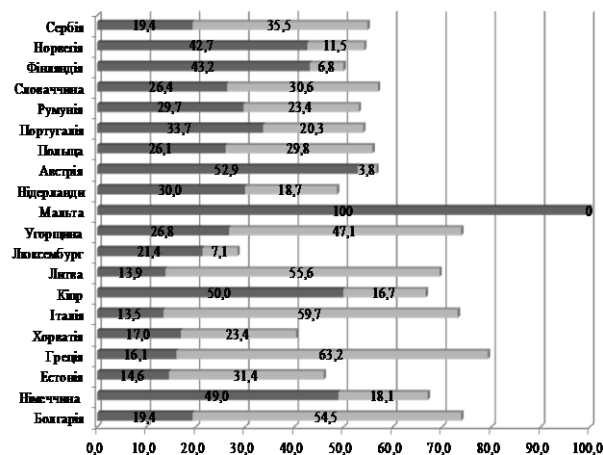
а) с

машинобудування, що спеціалізуються на машин і устаткування не віднесених до інших угруповань – за групою "традиційне інноваційне оновлення та модернізація продуктів", відсоток підприємств

Складено за даними [9]

Метод переваг у часі підприємствами, що виробляють машини і устаткування не віднесених до інших угруповань є значно актуальніший ніж забезпечення секретності (рис. 9). Такий вибір можна пояснити тим, що за досліджуваним видом діяльності продукція, що виробляється має нижчий рівень інноваційності і високий рівень конкуренції, тому підприємства прагнуть внести інноваційні зміни швидше за конкурентів для подовження життєвого циклу.

а) метод переваг в часі;

б) забезпечення секретності

Рис. 9. Метод забезпечення або підвищення конкурентоспроможності підприємств машинобудування, що спеціалізуються на виробництві машин і устаткування не віднесених до інших угруповань – за групою "організаційно-управлінські заходи", відсоток підприємств

Складено за даними [9]

Висновки та пропозиції. Відповідно до проведеного дослідження підприємства машинобудування, що спеціалізуються на виробництві продукції п'ятого технологічного укладу проявляють активність у застосування організаційно-управлінських методів забезпечення та підвищення конкурентоспроможності, зокрема ефективним методом вважається метод переваг в часі, забезпечення секретності. За видом діяльності, що належить до четвертого технологічного укладу у більшості випадків вважається доцільним використання патентів, ускладнення товарів та послуг, метод переваг в часі. Створення та використання промислових зразків втрачає значущість у конкурентній боротьбі підприємств машинобудування. Подальші дослідження щодо інструментарію підвищення конкурентоспроможності машинобудівних підприємств доцільно зосередити на виокремленні методів за рейтингом ефективного застосування та можливості їх імплементації та адаптації на вітчизняних підприємствах.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Демченко А. О. Роль технологических инноваций в стратегии развития предприятия / Демченко А. О. // Известия Санкт-Петербургского университета экономики и финансов. – 2010. – № 2. – С. 93-96
2. Кабакова Э. В. Взаимосвязь конкуренции и инновационной деятельности / Кабакова Э. В. // Известия Оренбургского государственного аграрного университета. – 2006. – Т. 4. – № 12-1. – С. 108-111.
3. Лебедева Н. Н. Инновационная активность предприятий как условие их конкурентоспособности / Лебедева Н. Н. // Journal of Institutional Studies = Журнал институциональных исследований. – 2010. – Т. 2. – № 4. – С. 15-21.
4. Интеллектуальная собственность и малые и средние предприятия [Электронный ресурс]// Всемирная организация интеллектуальной собственности. Серия: Интеллектуальная собственность для бизнеса. – 2003. – № 488 (R) . – Режим доступа: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/ru/intproperty/488/wipo_pub_488.pdf
5. Потапова О.Н. Потенциал конкурентоспособности компании в условиях инновационной конкуренции [Электронный ресурс]/ Потапова О.Н. // Экономика и социум. – 2014. –№ 2(11). – Режим доступа: http://www.iupr.ru/domains_data/files/zurnal_11/Potapova%20O.N.%28Sovremennye%20tehnologii%20upravleniya%20organizaciyay%29.pdf
6. Добрынина Г. Коммерческое использование торговых марок [Электронный ресурс] / Г. Добрынина // Простоправо. Путеводитель в мире правовых отношений. – Режим доступа: http://www.prostopravo.com.ua/prava_biznesa/intellektualnaya_sobstvennost/stati/kommercheskoe_ispolzovanie_torgovyh_marok
7. Стремление к совершенству. Ведение в тему "Промышленные образцы для малых и средних предприятий" [Электронный ресурс]// Всемирная организация интеллектуальной собственности. Серия: Интеллектуальная собственность для бизнеса. – 2003. – № 2. – Режим доступа: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/ru/sme/498/wipo_pub_498.pdf
8. Промышленный образец [Электронный ресурс] // Википедия — свободная энциклопедия. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%BC%D1%8B%D1%88%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D0%B9_%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B5%D1%86
9. Methods for maintaining or increasing the competitiveness in the enterprises - as highly important and not used - by NACE Rev. 2 activity and size class [Electronic resource]// Eurostat. – access mode: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=inn_cis8_comp&lang=en